Fonološke jezične značajke neobjavljene pjesničke zbirke mladoga *griškog* pjesnika i šansonijera Nevena Barca[1]

Martina Bašić
Zavod za lingvistička
istraživanja HAZU
Ante Kovačića 5, HR-10000 Zagreb
mkovacev@hazu.hr

UDK/UDC 821.163.42'282-1.09Barac, N.
Izvorni znanstveni članak
– original scientific paper

U radu se donosi pregled fonoloških jezičnih značajki neobjavljenih pjesama mladoga vinodolskog pjesnika i šansonijera Nevena Barca. Njegove su pjesme pisane na griškome idiomu koji pripada srednjočakavskomu ili ikavsko-ekavskomu čakavskom dijalektu. S jedne smo se strane u jezičnome proučavanju služili njegovom neobjavljenom zbirkom pjesama, a s druge strane do danas objavljenim dijalektološkim opisima govora Grižana te vlastitim zapažanjima s terena. Jezična je analiza potvdila da je mladi autor u jeziku pjesama ostao dosljedan svojemu mjesnom govoru.

Ključne riječi: griški idiom, čakavski ikavsko-ekavski dijalekt, Neven Barac, poezija, fonološke jezične značajke

Uvod

Grižane su smještene u središtu Vinodola, četiri kilometra sjeveroistočno od Crikvenice, ispod krševitih litica *Grīža*, po kojima su dobile ime. Riječ je o jed-

[1] Ovaj je rad proširena verzija izlaganja održanog na znanstvenom skupu *Čakavština: čakavski idiomi i hrvatski jezični identitet* (Split, 21. rujna 2015.). Morfološke jezične značajke neobjavljene pjesničke zbirke pjesama Nevena Barca priređene su za tisak u zborniku radova navedenoga skupa.

nome od vinodolskih gradova[2] čiji su predstavnici potpisnici najstarijega hrvatskog pravnog spomenika i prvoga popisa običajnoga prava pisanog glagoljicom iz 1288. godine – Vinodolskog zakona. Danas Grižanama[3] administrativno pripada 17 sela i 40 zaselaka u Vinodolskoj općini.

Mjesni govor Grižana pripada srednjočakavskomu, odnosno detaljnije, primorskomu poddijalektu ikavsko-ekavskoga čakavskog dijalekta, a iscrpno je dijelektološko istraživanje *grîškoga* govora i govora mjesta koja administrativno pripadaju Grižanama provela Iva Lukežić 1984. i 1985. godine. Rezultati njezina istraživanja objavljeni su u njezinoj knjizi *Čakavsko ikavsko-ekavski dijalekt* (1990).

Neven Barac rođen je 1975. godine.[4] Od malena živi u selu *Marŭšići* kod Grižana, danas u domaćinstvu s četiri naraštaja. Njegova neobjavljena pjesnička zbirka *Za povìdit i kantât* pisana *grîškom* čakavštinom sastoji se od osamdeset i dvije pjesme od kojih je većina i uglazbljena, a neke se pjesme nalaze i na prvome Barčevom glazbenom albumu *Sufit* koji je objavljen početkom ljeta 2015. godine.

U promociju skromnoga i jednostavnoga Barca, kao čuvara vinodolske i crikveničke tradicije i neprocjenjivih vrijednosti koje je naslijedio od svojih starih, uključili su se svi kulturni djelatnici s crikveničko-vinodolskoga područja (Gračaković 2014):

> Svojim vokalno-glazbenim-poetskim djelovanjem otvorio je prozor neizmjernoj riznici baštinjene svjetlosti, po načinu izražavanja, ponikle iz tradicije skladnoga života s prirodom i prostorom iz kojega je ponikao. On je vrlo nadaren samouk, čija glazba i riječi ispunjavaju prostor, omiljen je, rado prihvaćen i slušan na svojim javnim glazbeno-poetskim nastupima, a zavrijedio je i više prostora i promocije.

---

[2] Uz Ledenice, Novigrad (danas Novi Vinodolski), Bribir, Drivenik, Hreljin, Bakar, Grobnik i Trsat.

[3] Iako normativni priručnici propisuju oblik za *pluralia tantum* muškoga roda – L mn. *Grižanima* (što je dijakronijski oblik jer su imenice na *-janinъ* iz kojih su nastali ojkonimi na *-(j)ane* pripadali praslavenskom sklonidbenom tipu n-osnova muškoga roda), odlučujem se za oblik *Grižanama* koji je na terenu učestaliji.

[4] Nevena Barca sam kao pjesnika i kantautora upoznala na jednome književnom predstavljanju u Crikvenici na kojoj je on bio glazbeni gost. Ja sam tada svakodnevno obilazila svoje informante u svrhu dijalektološkog istraživanja za doktorski rad i svakodnevno slušala zapažanja svojih starijih informanata o mladim ljudima koji više *ne znâju pripovědat po domāću*, *kakò su mlâdi se pozābìli*, *promēnili ili zmēšàli*. Na pozornici je tada Barac otpjevao i odrecitirao nekoliko svojih pjesama na *grìškōj čâkavici* i javno uspio pokazati kako i mladi ljudi još znaju i upotrebljavaju svoj izvorni organski idiom.

O njemu i njegovim će pjesmama rado govoriti crikvenički pjesnički kritičar Kovačević (2012):

> Neven Barac (...) sposoban je u svakom trenutku uhvatiti se u koštac s ponuđenom mu temom i oblikovati je na za njega jedini logičan način: na griškome idiomu slatke nam čakavice... Preslagivanjem riječi i prebiranjem po žicama gitare, *izčarobirao* je Neven *Sufit*, pun stvari koje su se nekada koristile a mogle bi opet, zbunjenog pa na trenutke šegavog *Ivića*, razuzdano *Martinje*, bučnu *Oštariju*, uz grotu polegnutu *Trtu*... Tu je kamen, tu je prelet vjetra preko kvrgave masline, trte i trsa, došao na svoje. (...) Zaljubljenik u Vinodol reda niske o obalju i priobalju, koji su mu nadohvat ruku... I na kraju – ljubav… Ljubav u svim njezinim oblicima; i bol u ljubavi, i radost u njoj… Rame uz rame (kao da im je tako lakše, kao da su na taj način sigurniji u poruku koju na plećima nose…) nude nam se pjesme o ljubavi prema ženi, kamenu i moru...

kao i glazbeni producent Baša (2015):

> Već na prvom slušanju pjesama Nevena Barca osjetio sam vedrinu koja izlazi iz svakog stiha njegovih pjesama. Posebnost svakako čini uvodni govorni dio u većini pjesama, koji nas uvodi u atmosferu onoga što slijedi. Nabrajanje ljepota svoga kraja, stvari uz koje je autor vezan od najranije mladosti, iznijete su na jedan svježi, novi način, bez bolne sentimentalnosti, a opet nas taj neopterećeni lokalpatriotizam sve dublje veže uz ovo naše. Glazbeni dio i interpretacija Nevena Barca podsjeća na zagrebačku školu šansone, glasove Lade Kos, Jadranka Črnka, a time i na njihove uzore, francuske šansonjere i prisutnost mola koji unosi onaj element sjete u pjesmama u kojima je zastupljen, a vedrinu i prpošnost u drugima.

Barčeva poezija precizno opisuje ljepotu života u Vinodolu i ljude *od dela i riči*. Kao što u stihovima čuva izvorni vinodolski duh, u njima izvorno čuva i jedan od vinodolskih govora.

Ovaj rad donosi pregled osnovnih fonoloških jezičnih značajki mjesnoga govora Grižana te prikazuje kako se one odražavaju i oprimjeruju u pjesmama autora Nevena Barca. U jezičnome je proučavanju upotrebljavana s jedne strane neobjavljena zbirka pjesama *Za povìdit i kantat*, a s druge strane vlastita zapažanja o *griškome* govoru prikupljena u neformalnim razgovorima sa samim autorom te nekoliko govornika *griškoga* govora. Također, konzultiran je i neobjavljeni *Rječnik grižansko-belgradskog čakavskog govora* (nadalje *Rječnik*) autora Ivana Barbarića (rukopis iz 2014. godine). Zbirka pjesama nije naglašena te stoga primjeri koji se navode iz Barčeve poezije nisu naglašeni. Primjere iz *Rječnika* navodim u onome obliku u kojima ih je zapisao i naglasio sam autor.

Fonološka jezična analiza

Samoglasnički sustav mjesnoga govora Grižana čini pet jedinica /i, e, a, o, u/. Slogotvoran je i fonem /r̥/ (*črni*). Samoglasničke jedinice nemaju položajnih inačica, ne mijenjaju kvalitetu s obzirom na fonološko okružje i mjesto u riječi. Kao što je već napomenuto, pjesnička zbirka nije naglašena. O akcentuaciji *griškoga* idioma može se ponoviti ono što piše u znanstvenoj literaturi[5] koja se bavi vinodolskim govorima. U *griškome* je govoru sačuvan stariji tronaglasni sustav. Čakavski se akut realizira izvan ultime, očuvane su prednaglasna i zanaglasna duljina.

U Barčevoj se poeziji vokalna preobrazba poluglasa **ə* u slabome položaju osim u nominativu zamjenice *ča* (< **čə* < **čь*) ostvaruje i u prijedlogu *va* (< **və*) i kao prefiksu složenica u primjerima *valje* (< **vədlę*) i *važgat* (< **vəžgati*) – *i na **ča** ti pride ovi naš žitak*; ***va** ku dobu **va** snu*; *rabi se pripravit **valje***; *na kraju su **važgali** i grani i žili i panj*. Prilozi *vavik* (< **və vękə*) i *zavavik* u stihovima variraju s *uvik* i *zauvik* – *i da triba **vavik** pošten bit*; *i ta sten će **zavavik** ostat sten*; ***uvik** i **zauvik** va mojemu snu*. Vokalna se preobrazba poluglasa u slabu položaju javlja i u prilogu *kadi* (< **kədę*), u osnovi imenice *maša* (< **məša*) i njezinih izvedenica *mašit*, u prezentskoj osnovi oblika glagola *zet* (< **vəzəm-*), u osnovi imenice *malin* (< **məlinə*) te u instrumentalnome obliku osobne zamjenice za 1. lice *manun* (< **mənojǫ*) – ***kadi** ku ribu va sak ćapal*; *nedilja je k **maši** gredu*; *plovan **maši** i otpiva*; *samo da dušu mi ne **zame***; *na tuji **malin** pride*; *ala skupa s **manun** zakantaj*.

Riječ *ča* (< **čə* < **čь*), kao kriterij najvišega ranga pri određivanju pripadnosti nekoga idioma čakavskomu narječju, realizira se u *griškome* govoru u različitim značenjima – kao upitna zamjenica za neživo, odnosna zamjenica za neživo, čestica 'zar' ili 'li', neodređena zamjenica za neživo, a u Barčevoj poeziji pronalazimo sljedeće primjere – *aš **ča** je zrelo za snitit**,** **ča** je to va tebi more, ljudi su ko brodi **ča** bi rekal Toma, i jilo **ča** bi se doma zgojilo, barba Jože se j **ča** ćapalo**,** a **ča** ako oni zasprave budu poiskali, ma sega ima na sufitu se **ča** čovik bi otel.*

Zamjenica *ča* sudjeluje u tvorbi drugih oblika: priloga nastalih srastanjem prijedloga i zamjenice *ča*: *vač* (< **və+čə*), *zač* (< **za+čə*) – ***vač** se sad ufate**,** se ča san otel i **zač** san živel, a ne bin van znal reć **zač***. U Barčevoj poeziji pronalazimo i potvrde neodređene zamjenice za neživo nastale srastanjem negacija *ni-* i *ne-* i zamjenice *ča*, *niš* (*nič* < ** ni+čə*) u značenju 'ništa' – *i **niš** se neće tornat i**,** ma jopet nan **niš** ne fali (u genitivu ničesa – **ničesa** nis se bal*), a u značenju 'nešto' pronalazimo oblike *neč* (< **ne+čə*) i *nič* (< ** ni+čə*) – *kad ih **neč** va srce takne*, ***nič** je do momenta puno do čovika, pride mi kadgod da **nič** rečen, kad od srca **nič** dadu ti*. Potvrđen je i veznik *aš* (< *ač* < *zač* < **za+čə*) u znače-

[5] Npr. Lukežić 1990, Langston 2006, Zubčić 2010.

nju 'jer' – ***aš*** *ti si meni uvik lipa,* ***aš*** *ja volin ovi kamik goli***, aš** *taj bušić za kraj ne moren pozabit*, neodređena zamjenice *sača* u značenju 'svašta'– ***sača*** *mi va glavu pride***,** genitivni oblik zamjenice *ča česa* koji sudjeluje u tvorbi upitno-odnosne i neodređene zamjenice za neživo *ničesa*, *sačesa* – ***ničesa*** *nis se bal, a ben se čovik* **sačesa** *nasluša za žitka* **i** neodređena zamjenica *čagod* u značenju 'štogod'– *homo* ***čagod*** *pojist i popit, mogal bin* ***čagod*** *i zasost*.

S obzirom na odraz *jata*, *griški* govor pripada ikavsko-ekavskomu čakavskom dijalektu pa se protojezični, odnosno starojezični *jat* (**ě* > **ę*) odražava u zavisnosti o fonološkom okružju[6] u kojem se u vrijeme nestanka nalazio. U Barčevim je pjesmama kontinuanta praslavenskoga *jata* u skladu s pravilom Meyera i Jakubinskoga pa nalazimo ekavske primjere *belih* (G mn.)[7], *beseda*, *cele* (N mn.), *koleno*, *leto*, *mera*, *mesto*, *obed*, *sreda*, *steni* (N mn.), *svedoki* (N mn.), *teple* (N mn.), *vera*, *zvezdica*, a ikavski je refleks jata ovjeren u korijenskim morfemima *črišnje* (N mn.), *dičina*, *kadi*, *lipi*, *lipotu* (A jd.), *livi*, *mriža*, *nediljun* (I jd.), *poside* (3. l. jd.) 'posjedne', *smih*, *svićun* (I jd.), *sviti* (3. l. jd.) 'svijetli', *triba* (3. l. jd.), *vičirnja* 'večernja misa', *zapiva* (3. l. jd.), u tvorbenim morfemima na dočetku infinitivne osnove *oprit*, *osušit*, *povidit*, *zaprit*, *živit*, u reliktu morfema dvojine *dvi*, u dočetnim tvorbenim morfemima priloga *doli*, *gori*, *lani*, *nigdi* i u relacijskim morfemima *meni* (D jd.), *tebi* (D jd.), *naših* (G mn.), *punih* (L mn.), *na krovih* (L mn.), *va ustih* (L mn.), *po klancih* (L mn.), *črnin* (I jd.), *prvin* (I jd.), *oholiji*, *najšegaviji*.

Promjena *a* > *e* iza *r* zabilježena je u *Rječniku* u primjeru *rebȁc*[8] dok je u Barčevoj poeziji ne nalazimo.

Prijelaz prednjega nazala **ę* u /a/ u položaju iza mekoga suglasnika očuvan je u reliktnome primjeru *zajik – aš ča pride priko našega* ***zajika*** *zapisat se more*, dok je stari prijeglas **ě* > /a/ iza palatala očuvan u glagolu *jadit se* i imenici *njazlo* – ***jadan*** *na se*, *i z onu bandu svita sebi* ***njazlo*** *svijen*.

Stražnji nazal **ǫ* i slogotvorni **l̨* reflektirali su se u analiziranim zapisima kao /*u*/. Primjeri prijelaza nazala */ǫ/ u /*u*/ su: *put*, *ruku* (A jd.), *zub*. Primjeri prijelaza slogotvornoga **l̨* u /*u*/ su: *suze* (N mn.), *suncen* (I jd.), *pun*.

Griški se suglasnički sustav sastoji od 24 fonema u koji ubrajamo fonem /ď/ koji se javlja kao zvučni parnjak fonema /ť/. Izgovor je fonema /ť/, a time i fonema /ď/, u Barčevu govoru fonetski poseban, tipično čakavski, palatalizirani kakav je zabilježen i kod drugih govornika *griškoga* idioma.

Fonem /ť/ nastao je jotacijom protojezične skupine **tį* i starojezične skupine **təj*. Kao i u drugim sjevernočakavskim govorima u *griškome* govoru za-

---

[6] *ě* + *t*, *d*, *n*, *l*, *r*, *s*, *z* + *a*, *o*, *u*, *∅* > *e*, u ostalim slučajevima *ě* > *i*.

[7] Ako se ne navodi drukčije, primjeri imenica zapisani su u nominativu jednine, primjeri pridjeva u nominativu jednine, primjeri glagola u infinitivu.

[8] Na terenu zabilježeno s prednaglasnom duljinom, *rēbȁc*.

bilježeni su primjeri izostajanja jotacije suglasnika /t/, primjerice u infinitivu glagola *prīt*, u imenici *smèti*, u rednomu broju *trȅtī*[9], *tẽ* i *netẽ* (prez. 3. l. mn. glagola *otȉt*). Ovi primjeri nisu zabilježeni u Barčevoj poeziji.

Protojezična se skupina **dį* i starojezična skupina **dəj* ostvaruju dvojako – kao /j/ primjerice *taj veli* ***tuji*** *svit*, ***rajala*** *i hranila* i kao /ď/ primjerice *moja* ***rođakinja****-težakinja* i u primljenicama *amiko Đovani, domaće i citron* ***đelato***.[10]

U prezentskoj se osnovi glagola tvorenih prefiksacijom glagola *ići – dõć*, *prõć*, ostvaruje skupina /jd/ primjerice *kad* ***dojdemo*** *doma z dela*, ***dojdi*** *poljubi me aš samo ti rabiš mi, ki god* ***projde*** *mu se javi.*

Na mjestima gdje se u štokavskome narječju ostvaruje afrikata /ǯ/ realizira se /ž/, primjerice *zvukal san zi zadnjeg* ***žepa***.

Palatalni je sonant /l̨/ u većini primjera neizmijenjen – *ionako će jedan dan za* ***nediljun*** *se proć vrit*, *ma* ***ljubav*** *ne moren pušćat smiron*, ***ljudi*** *moji ne budite blenti*, *aš* ***zemlja*** *je* ***zemlja*** *kamik je kamik mi smo za malo oni su zavavik*, *homo* ***žmulj*** *vina popit* kao i u primjerima u kojima je /l̨/ nastao novom epentezom i jotacijom iza velarnih konsonanata npr. *pošapćal san moru v noći doba* ***gljuho***, *va praznu hartu* ***gljedan***, *pa popleti baras da ne* ***zgljeda*** *šup*. Pronalaze se i primjeri delateralizacije *niš se ne pojidaj prava* ***jubav*** *zri*, *moja* ***jubav*** *za te neće molat*, *pravili su nigda* ***judi***, ***judi*** *van suzu pušćaju* i depalatalizacije *i pal mi va* ***žmul*** *se ča san otel*.[11]

Fonem /f/ jedinica je suglasničkog sustava koja se najčešće ostvaruje u riječima stranoga podrijetla što potvrđuju i primjeri *fermala*, *finil*, *fuma* (3. l. jd.), *refuli* (N mn.), *sfriga* (3. l. jd.), *sufit*. *Rječnik* upućuje da fonem /f/ u *griškome* govoru može biti i rezultat mijene /v/ > /f/ na dočetku sloga ispred bezvučnoga šumnika /c/, primjerice *dofcà* (G jd.), *drīfcȅ*, *lofcì*/*lȍfci*[12] (N mn.), *nofcàt*, *ofcà*/*ȍfca*[13]. Iznimno je rezultat izmjene skupine /hv/: *fālà*, *nȅzafalān*.

Bezvučni velarni spirant, fonem /h/, osim u skupini /hv/ dobro se čuva u svim pozicijama: *hiti*, *oholije*, *smiha* (G jd.), *uhitit*, *leh*, *po klancih* (L mn.), *va ustih* (L mn.).

Odraz praslavenskih suglasničkih skupina */stį̂/ i */skį̂/ te starohrvatskih /stəj/ i /skəj/ u *griškome* idiomu je skupina /šć/, stoga *griški* idiom pripada šćakavskim govorima. Šćakavski je odraz vidljiv i u Barčevoj poeziji – ***pušćajte***

[9] U Rječniku je navedene natuknica *trȅtī-a-o*. Pretpostavljamo ipak da je *trȅtī*, *-ā*, *-ō*.

[10] Više o statusu fonema /ď/ u bliskim čakavskim ekavskim govorima vidi Bašić 2015.

[11] Depalatalizacija i delateralizacija u griškome govoru nisu zabilježene u literaturi koja se bavi vinodolskim govorima tako da ova jezična varijabla zasigurno poziva na terensko istraživanje većeg broja govornika.

[12] U Rječniku pronalazimo oba oblika.

[13] U Rječniku pronalazimo oba oblika.

me smiron, leh ***šćapon*** *mu spisano pa zbrisano ime, ča strše kot* ***šćrbave****, tršći lete čagod* ***šćopnu****, a ki va njen* ***išće*** *spas, a meni oko biži na* ***mirišće***. Ipak, javljaju se i oblici sa /št/ kao *šekret je tam na pol* ***dvorišta***.

U adaptiranim posuđenicama ostvaruju se suglasničke skupine /št/, /šk/, /šp/ koje se ne javljaju u autohtonim riječima, primjerice *beštiman* (1. l. jd.), *gušti* (N mn.), *štufal, veštu* (A jd.); *friško, škola, škulju* (Ajd.), *škini* (N mn.), *škuro*; *dešpeti* (N mn.), *šporak, špital, špotat*.

Protojezična skupina **čr* kao /čr/ također je u većini primjera neizmijenjena – *da volju pokažeš* ***začrniš*** *zemljicu i oče zamažeš, va ruki mu* ***črna*** *borša,* ***črišnje*** *san pobiral,* ***črljene*** *su usne ke moje kušuju*, iako se potkrao i primjer sa novijim oblikom /cr/ – ***crna*** *žuki propaden baras*.

Jotacijom protojezičnih suglasničkih skupina **zgi̯* i **zdi̯* i starojezičnih **zgəj* i i **zdəj* nastala je skupina /žj/. Skupina /žj/ sačuvana je u sklonidbenim oblicima imenice *daž*, kako nam potvrđuju i Barčevi stihovi – *i po* ***dažju*** *i po buri, pušćat ću* ***dažji*** *smiron, zi suncen i z* ***dažjon*** *i z burun*.

Jedna je od značajki čakavskoga sustava izmjena šumnika u zatvorenome slogu. Čakavski sustav pruža otpor zatvorenome slogu, a rezultat su toga izmjene najnapetijih šumnika, afrikata i okluziva, manje napetim okluzivima ili sonantima, ili pak njihova potpuna redukcija u dočetnim zonama unutarnjega i vanjskoga zatvorenoga sloga (Moguš 1977: 85–90, Lukežić 1998: 38-41). U Barčevoj su poeziji zabilježeni primjeri s potpunom redukcijom okluziva, npr. ***homo*** *žmulj vina popit, sebi* ***njazlo*** *svijen, zato* ***opri*** *širon vrata, pa* ***ozgora*** *smiron žeže, na staroj su uri cagari stali na* ***polne***, sa zamjenom okluziva frikativom *va nju se je zaprit* ***lahko*** ili u primjerima s zamjenom afrikate frikativom ***aš*** *se dok je ljubavi, a samo jedan* ***neboški*** *kolač,* ***niš*** *nis večeral*.

Dočetno slogovno *-l* očuvano je u svim kategorijama u kojima se javljalo u ishodišnome sustavu. U Barčevoj poeziji ostaje neizmijenjeno na dočetku krajnjega sloga osnova u imenica, pridjeva, priloga, npr. *leh* ***kabal*** *batudi, ma vrime je gruh rasulo va* ***mel****, na* ***štokrl*** *bi sel*, na dočetku krajnjega sloga glagolskoga pridjeva radnog jednine muškoga roda, npr. *i saki bi* ***partil****,* ***pošapćal*** *san moru, ničesa nis se* ***bal****, kulike san noći* ***zgubil, sopal****,* ***pival****,* ***tancal****,* ***ljubil*** i na dočetku unutrašnjega sloga osnova različitih vrsta riječi, npr. *na* ***polne*** *a* ***polnoća*** *gre, i z* ***barilca*** *je potegal gut bevandi*.

Fonetska neutralizacija odnosno sustavna zamjena fonema /m/ s fonemom /n/ javlja se na kraju nastavaka I jd. imeničkih riječi svih triju rodova, npr. *ionako će jedan dan za* ***nediljun*** *se proć vrit, ko* ***žeravicun živun*** *opaljena, i žmulj stakleni s* ***okrhnutin rubon****, dok* ***zajikon*** *ne kušaš i ne provaš* ***prston***, na kraju 1. l. jd. prezenta, npr. *buden, kušujen, moren, opren, parićujen, vrnen* i fonem /n/ javlja se na kraju 1. l. jd. oblika za tvorbu kondicionala *i kad je rabilo bit cito jopet ne* ***bin*** *zamučal*. Ipak, pronalazi se i ovaj stih *na brezovoj metli zi*

črnin ***klobukom*** *i* ***mačkom*** *kaj visi na plećih mahala mi je* ***kosmatom rukom*** *i kazala jezik rdeči*.[14]

Sonant /v/ koji se u starojezično vrijeme našao u početnome položaju u suglasničkoj skupini na početku riječi reducira se: **vъs- > *vəs- > *vs- > s – nima* ***saki*** *na rukah* ***si*** *prsti ni* ***si*** *zubi v usti*, ***sejno*** *voda na tuji malin pride*, ***sake*** *ženske ku si* ***sukal***; **vъz- > *vəz- > *vz- > z- – ne more mu niki* ***zet***; **vъč- > *vəč- > *vč- > č- – još* ***čera*** *jutro šli su na more*; **vъn- > *vən- > *vn- > n- – ćiket* ***nutar*** *rinul*. U suglasničkoj skupini u slijedu sa slogotvornim /r̥/ ili sonantom /r/ u istome ili u sljedećemu slogu može otpasti sonant /v/ što pokazuju primjeri iz Rječnika, npr. *srȁb*[15], *srbȉt*, *četrtȁk*, *četȓtī*, *črčȁk* . Primjeri nisu potvrđeni u Barčevoj poeziji.

U *griškome* je idiomu i Barčevoj poeziji ovjerena promjena intervokalnog frikativa /ž/ u sonant /r/ u prezentskoj osnovi glagola *moć – aš čovik čovik* ***more*** *bit da ga i pol fali*, *da partit bar ne moran da ostat* ***moren*** *baren*. Rotacizam se javlja i u prilogu *morda –* ***morda:*** *bi si stali na spomen te riči* te u navescima koji predstavljaju ostatak starojezične čestice (partikule) **že*, primjerice *nȉgdār(e)*, *nȉgdīr(e)*, *nȉkamōr(e)*, *sȁkamōr* što nije ovjereno u poeziji Nevena Barca.

Uz početni je samoglasnik protetsko /j/ zabilježeno u prilogu *jopet –* ***jopet*** *ne bin zamučal*, *i* ***jopet*** *ću jutro*.

U Rječniku je zabilježena disimilacija sonanata *mn* i *mnj* u neposrednu dodiru ili u udaljenim slogovima iste riječi primjerice u *dīmljāk*, *gūvnȍ*, *osavnājst*, *sedavnājst*, *sumljȁt*. U Barčevoj poeziji ona nije potvrđena.

Ujednačavanjem ishodišnih prijedloga **vy > *vi* i **izъ > *izə* s prijedlogom **sъ > *sə* nastao je jedinstven prijedlog *z*. Prijedlog *z* se u *griškome* govoru realizira ispred početnih samoglasnika, zvučnih šumnika i sonanata riječi u genitivu u značenju *'s, od*; *iz'* što pokazuju i Barčevi primjeri *z ruki ko z luki, z barilca je potegal gut bevandi, z druge bandi, z Bodulije do Kirije, z drv otresi škuro peri,* ***z****i Suncen i z dažjon i z burun* kao prefiks u složenica *zbušil*, *zgubili*, *zbrisano*, *zgubljeno, zgrebal, zlokala* 'izlokati; napraviti rupe na zemlji, izderati'[16], *zgorel*. U značenju '(*zajedno*) *s*; *pomoću'* javlja se uz imenice u instrumentalu, primjerice *z brentačun na plećih, z vremenom, z uši se poklopil, z gušton rozgi veže, lipota ti ne pasuje z leti.* Ovisno o fonološkome okruženju prijedlog *z* realizira se i kao *s* ispred bezvučnih šumnika u značenju *'s, od*; *iz'*, primjerice *z barki* ***s*** *planini, skopala, skrivljeni* i u značenju '(*zajedno*) *s*; *pomoću*', primjerice ***s*** *familjun se pozdravljan,* ***s*** *prvin dažjon*; kao *š* ispred palatalnih

[14] Pretpostavljam kako je riječ o pisanoj pogrješci jer u privatnim razgovorima s autorom nisam uočila izostanak neutralizacije.

[15] Na terenu zabilježeno *srâb*.

[16] *Jesen je prišla kako i sako leto, pokosila redon cimu a kronpir skopala, nacipala drv za zimu i puti zlokala.*

suglasnika u značenju '(*zajedno*) *s*; *pomoću*', primjerice ***š*** *njimi*, ***š*** *njin*, ***š*** *njun* ili se reducira ispred /s, z, š, ž/ u značenju '(*zajedno*) *s*; *pomoću*', primjerice *ko žeravicun živun opaljena, ki put šakun po stolu*.

U *griškome* se govoru ostvaruje i prijedlog *zi* koji se javlja kao prefiks u složenicama, primjerice *zikuševat*. Prijedlog *zi* javlja se kao samostalni prijedlog u značenju '*iz*' primjerice ***zi*** *sakog*, *kameni ko da* ***zi*** *zemlji niče*, *zvukal san* ***zi*** *zadnjeg žepa*, ali i uz riječi koje se sklanjaju u instrumentalu u značenju '(*zajedno*) *s*; *pomoću*'primjerice ***zi*** *suncen i z dažjon i z burun,* ***zi*** *nožen*, ***zi*** *udicun,* ***zi*** *črnin klobukom,* ***zi*** *sakun tvojun belun gromačun.*

Oblici su upitno-odnosnih zamjenica kontrahirani. Zamjenica *koji* ima stegnuti oblik *ki*, *ka*, *ko* a u pjesmama su ovjereni sljedeći primjeri *po ki zna* ***ki*** *put*, *i arija* ***ka*** *ti dušu liči*, *suzi* ***ke*** *z oka teku*, *samo zini* ***ku*** *ćeš sortu*.

Zaključak

Fonološka jezična analiza neobjavljene zbirke pjesama *Za povìdit i kantȁt* pokazala je da je Neven Barac ostao dosljedan svojemu mjesnom *griškom* idiomu što je uočljivo u nekim istaknutim osobinama: dosljedan ikavsko-ekavski odraz *jata*, potvrde primjera tzv. jake vokalnosti, zamjenice *ča* i potvrde drugih oblika u kojima zamjenica *ča* sudjeluje u tvorbi, realizacija staroga prijedloga */vъ/ i prefiksa */vъ-/, potvrde prijelaza prednjega nazala iza mekog suglasnika u *a* kao i prijeglasa *jata* u *a*, izostanak zvučne afrikate /ʒ/, stapanje ishodišnih prijedloga **vy*, **izъ*, **sъ* u jedinstveni prijedlog *z*, redukcija sonanta /*v*/ u početnome položaju u suglasničkoj skupini i uz sonant /*r*/, čakavski otpor zatvorenome slogu kroz izmjenu šumnika. Barac čuva skupinu /jd/ u prezentskoj osnovi glagola tvorenih od **idti*, staru suglasničku skupinu *čr*, šćakavizam, suglasničke skupine /šk/, /št/, /šp/ u posuđenica, foneme /h/ i /f/, dočetno slogovno *-l* u svim kategorijama u kojima se javljalo u iskodišnome sustavu, fonetsku neutralizaciju /m/ > /n/, rotacizam u prezentskoj osnovi glagola **mogti*, kontrakcija u zamjenicu *ki*.

Protojezična se skupina **dį* i starojezična skupina **dəj* ostvaruju dvojako: kao /j/ i kao /ď/, odnosno Barčev je suglasnički inventar upotpunjen sa zvučnim parnjakom fonema /ť/. Izgovor je fonema /ď/ fonetski poseban, tipično čakavski, palatalizirani i počeo se javljati i na mjestima gdje se sustavno realizirao fonem /j/ ili skupina /jd/ i u primljenicama kod svih generacija govornika *griškoga* govora.

Ako depalatalizacija i delateralizacija u Barčevim pjesmama nisu pjesnička sloboda, potreban je terenski rad da se utvrdi u kojoj mjeri i pod kojim se uvjetima uočene promjene u govornika *griškoga* govora izvode.

Ovaj je članak napisan u svrhu promocije Nevena Barca kao umjetnika, ali i u svrhu lingvističke analize njegova izričaja koja je pokazala većinu nepro-

mijenjenih starih čakavskih karakteristika. Suprotno je to vjerovanju starijih i starih govornika vinodolske i, njoj bliske, crikveničke čakavštine da su stare čakavske jezične karakteristike u mladih i mlađih govornika zaboravljene i/ili u potpunosti promijenjene.

Ogled poezije

Po domaću

Kad va našen lipon kraju
nič napišeš po domaću
išće ti se dlaka v jaju
ljudi ti va usta skaču
saka se beseda gljeda
si ki čuju pametuju
ova se ni čula vreda
stariji se spamećuju
ja – zafrknut je zajik
diše kako i čovik
lice minja kot i vrime
knjigi su zajiku sime
pa ko kadgod čuješ nič
za pisanu svoju rič
zadovoljan moreš bit
aš će hartun veli svit
niki morda otrt rit
stara mat će morebit
ki put oganj nanitit
ma neće se se šundrat
skrozi zabit i pohitat
nič će valjad i ostat
na zahodu za pročitat

Literatura

BAŠIĆ, Martina. 2015. Fonem /ď/ – hod po rubu čakavskih ekavskih konsonantskih inventara /*Višejezičnost kao predmet multidisciplinarnih istraživanja - Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku održanoga od 25. do 27. travnja 2014. godine u Zagrebu* / Udier, Sanda Lucija; Cergol Kovačević, Kristina (ur.)./ Srednja Europa – Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku. Zagreb. 479–492.

BARBARIĆ, Ivan. 2014. *Rječnik griško-belgradskog čakavskog govora* (rukopis).

BAŠA, Andrej. 2014. *Recenzija albuma "Sufit"*. Adria records.

CAR ILIĆ, Ksenija. (ur.). 2015. *A lip je ti govor – zbirka pjesama čakavskih pjesama*. Katedra Čakavskog sabora „Kotor", Crikvenica. Crikvenica.

GRAČAKOVIĆ, Marija. 2014. *Recenzija rukopisa "Za povidit i kantat"*.

IVANČIĆ DUSPER, Đurđica; BAŠIĆ, Martina. 2013. *Rječnik crikveničkoga govora*. Centar za kulturu *Dr. Ivan Kostrenčić*. Crikvenica.

KOVAČEVIĆ, Tomislav. 2012. …A ispod šešira… O kantautoru i mogućem pjesniku ovdje je riječ. *Vinodolski zbornik* 14. 327–328.

LANGSTON, Keith. 2006. *Čakavian Prosody: The Accentual Patterns of the Čakavian Dialects of Croatian*. Slavica. Bloomington.

LUKEŽIĆ, Iva; ZUBČIĆ, Sanja. 2007. *Grobnički govor 20. stoljeća*. Katedra Čakavskoga sabora Grobništine. Rijeka.

LUKEŽIĆ, Iva. 1990. *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt*. Izdavački centar. Rijeka.

LUKEŽIĆ, Iva. 1996. *Trsatsko-bakarska i crikvenička čakavština*. Izdavački centar Rijeka. Rijeka.

MOGUŠ, Milan. 1977. *Čakavsko narječje*. Školska knjiga. Zagreb.

ZUBČIĆ, Sanja. 2010. Akcenatski tip c imenica muškoga roda u sjeverozapadnim čakavskim govorima. Hrvatski dijalektološki zbornik 16. 157-170.

Martina Bašić
The Linguistic Research Institute Croatian Academy of Sciences and Arts
Ante Kovačića 5, HR-10000 Zagreb
mkovacev@hazu.hr

Phonological linguistic features of unpublished poems of the young chakavian poet and chansonnier Neven Barac

Summary

This paper provides an overview of the phonological linguistic features of the unreleased songs by the young poet and chansonnier Neven Barac. His poems are written in Grižane idiom that belongs to the Chakavian ikavian-ekavian dialect. Linguistic analysis has confirmed that the young author has remained consistent to his local idiom linguistic features in the language of the songs.

Keywords: Grižane idiom, Chakavian ikavian-ekavian dialect, Neven Barac, poetry, phonological linguistic features